

Järnjätten

Järnjätten är en animerad film som handlar om vänskap, mod och om vad som är ont och gott i livet och hur vi kan veta vilket som är vad. Den lite filosofiska och ibland skrämmande tonen gör filmen mindre lämplig för de allra minsta.

Rekommenderad från åk 2

En Filmhandledning av
JOAKIM RÜCKERT

Filmens handling

Det är sent femtiotal. Rymden har börjat koloniserar av satelliter och sputnikar. Men också av något annat. Genom en enorm ljusstunnel störtar ett gigantiskt föremål ner i vattnet utanför den nordamerikanska småstaden Rockwell.

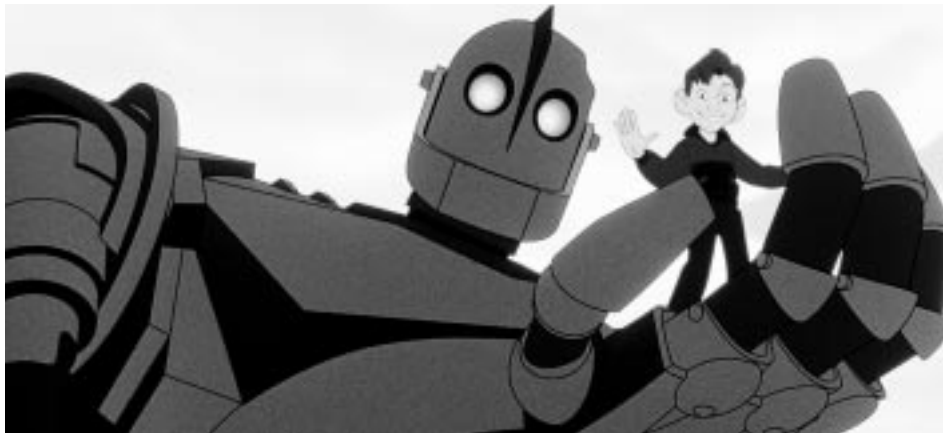
Utanför staden bor den drygt 10-åriga Hogarth Hughes med sin ensamstående och dubbelarbetande mamma Annie. Hogarth är en begåvad men lite ensam kille som helst av allt vill ha en riktig vän. Men eftersom han är yngre och mer "fantasibenägen" än sina klasskompisar tas han inte på allvar.

En kväll framför TVn störs han av bildavbrott och konstiga ljud utifrån. När Hogarth går ut för att undersöka saken upptäcker han spår efter något stort som dragit förbi. Spåren leder honom till en elcentral djupt inne i skogen. Där får han se hur en jättelik järnrobot just trasslat in sig i elledningarna efter sina försök att sätta i sig allt i metallväg.

Trots att Hogarth inte vet om jätten är vänlig räddar han honom från att elektrifieras till döds. Jätten vaknar till liv och vill tacka Hogarth. Men hans skrämmande storlek får Hogarth att fly i panik. Så småningom börjar de ändå komma underfund med varandra och Hogarth blir jättens vän.

Hogarth inser att det gäller att hålla sanningen om jätten dold för alla nyfikna och illasinnade. Något som kanske inte är så lätt, med tanke på att järnjätten är över 40 meter hög. Dessutom har den rådande kommunistkräcken gjort att folk är rädda för allt ovanligt och främmande.

Hogarth tar hjälp av den excentriske men coole skrotkonstnären Dean McCoppin som motvilligt går med på

Hogarth med nye vännen järnjätten.

att ge jätten en fristad på sitt skrotupplag. De tre trivs tillsammans och jätten lär sig alltmer om livsvillkoren på jorden.

Men rykten om ett metallätande jättemonster har lockat den kommunistjagande och smått paranoide hemlige agenten Tom Manley till trakten. Ganska snart får han korn på Hogarth och börjar göra livet surt för honom genom sina alltmer påträngande efterforskningar. Det krävs både list och en del fula trix för att hålla Manley borta från sanningen om jätten. Men en dag kommer han över bildbevis på jättens existens. Manley lyckas övertyga sina överordnade om att monstret måste tillintetgöras. Under tiden har Dean och Hogarth genom en olyckshändelse upptäckt att deras vän kan förvandlas till ett dödligt vapen om han blir hotad. Gemensamt försöker de övertala den tillkallade militären att inte angripa järnjätten. Och när jätten räddar två barn från att slå ihjäl sig börjar byborna tvivla på om han verkligen är så ond. Även militärerna håller sig avvaktande eftersom jätten inte tycks vilja gå till attack.

Men för Manley står mycket prestige på spel och han provocerar fram ett anfall. Jätten förvandlas till en mördarmaskin och i kalabaliken som utbryter lyckas Manley ge en oåterkallad order om kärnvapenattack. För sent inser Manley att raketerna är programmerade att slå ner där jätten befinner sig – alltså mitt ibland dem. Nu hotas de alla av total utplåning. Den enda som kan rädda dem är jätten. Men det är ett val bara han själv kan göra. När Hogarth påminner jätten

om att han faktiskt själv måste välja om han vill vara god kommer ett metalliskt "Jag är stålmannen!", och så flyger han bomben till mötes för att sprängas ute i den rymd han först kom ifrån.

I slutscenerna har Hogarth lyckats få nya vänner och långt uppe vid Nordpolen har delarna efter järnjätten börjat samla ihop sig själva för att åter kunna uppstå en dag.

Gott/ont – rätt/fel

Ett centralt tema i *Järnjätten* är att det är vi själva som väljer att vara, eller bli, de vi är. Det är den egensinnige konstnären Dean som först introducerar dessa idéer för Hogarth. "Du är den du väljer att vara, strunta i vad andra tycker", säger Dean när Hogarth berättar om problemen med att bli accepterad av sina klasskompisar. Hogarth för i sin tur tankarna vidare till jätten. Något som visar sig bli avgörande i slutscenerna när jätten går emot sin programmering som vapen och väljer att offra sig för sin vän. En utveckling av temat sker i scenen med den dödade hjorten, någonting inuti jätten verkar reagera men det hela går över. Hogarth försöker förklara vad döden innebär. Det är fel att döda men inte att dö, allt levande dör ju. Hogarth också. Men jätten då? Hans kropp är ju av metall, och i princip oförstörbar. Hogarth vet inte, men menar att även om vi dör lever vår själ vidare, och att allt gott har en själ.

Godheten manifesterar sig i våra handlingar och eftersom effekterna (och minnena?) av dem ibland lever kvar efter oss, kan själen kanske ses

som odödlig och som summan av våra handlingar. Både Hogarth och jätten har tidigare med sina handlingar valt att vara goda mot andra, att göra rätt. ★ Men vad styr egentligen våra val av handlingar? Var kommer våra värderingar om vad som är rätt och fel ifrån? I filmen leker Hogarth och jätten superhjältar efter modeller från serietidningar, vad spelar t ex sådana massmediala förebilder för roll i bilden av oss själva?

Dean kan också ses som en förebild, eller modell, för Hogarth att identifiera sig med eftersom han är trygg i sig själv trots att han är lite udda och står utanför bygdegemenskapen.

★ Vad betyder förväntningarna, både positiva och negativa, från människor i vår omgivning för hur vi uppfattar oss själva? Varför väljer Manley att utföra onda handlingar? Tycker inte också han att han gör rätt när han försöker skydda sitt land? Vad styr hur vi ser på om en handling är god eller ond?

★ Tänk t ex på de djurrättsaktivister, som befriar instängda djur. Är det en god handling om nu många av djuren inte längre klarar ett liv i frihet utan går under? Är det då effekterna eller uppsåtet som räknas?

Och kan människan Manley sakna själ medan järnjätten som ju är en programmerad maskin däremot kan ha en? Är det kanske oegennyttiga och respekt för andras liv som är något odiskutabelt gott? Kan det finnas fler sådana minsta gemensamma nämnare som alla kan enas om?

Vänskap

Hogarth är intellektuellt brådmogen och har flyttats upp en klass i skolan, men tas därför inte riktigt på allvar eftersom han är mindre än kamraterna.

När han räddat jätten är hans första impuls att imponera på klasskamraterna genom sin nya, stora vän. Hemma hos Dean berättar han om sina klasskamraters oförstående attityd, och kallar dem korkade och lata.

Det är skulptören Dean som gör Hogarth uppmärksam på att han måste acceptera sig själv som han är om han ska bli accepterad av andra.

I sin vänskap med jätten behöver Hogarth inte fundera på skillnaden i storlek eftersom den är så uppenbar. Och omvänt är inte hans större kunskaper och kompetens i vägen, utan blir en tillgång för att jätten ska kunna anpassa sig till livet på jorden. I stället för att fokusera på problemen måste de överbrygga dem och hitta gemensamma strategier.

Detta blir tydligt i deras superhjältelekar där de kan turas om att vara hjälte och skurk och lära av varandra, och därigenom också om sig själva.

★ Fundera på hur förhållandet ser ut mellan att lära sig något genom kompisar och genom en lärare i skolsituationen. Hur skulle skolan kunna göras mer demokratisk? Kan elevernas dolda kunskaper bättre tas till vara i skolan än de görs?

Livet igenom möter vi nya människor, en del blir nära vänner, andra bara bekanta och en del går oss helt förbi.

★ Utifrån vilka kriterier väljer vi vänner? Jätten och Hogarth har ju vid ett första påseende inte särskilt mycket gemensamt mer än ensamheten, ändå utvecklas vänskapen mellan dem. Måste ens vänner likna en själv, eller kan det rent av vara en fördel att man är olika?

★ I de dramatiska slutscenerna väljer jätten att offra sig själv för att hans vän Hogarth ska få leva. Hur uppstår en sådan stark vänskap? Hur bevarar man den? Hur mycket kan man egentligen kräva av en vän?

Mod – styrka/svagheter

När Hogarth räddar jätten ur elledningarna är han skräckslagen. Ända tvekar Hogarth inte, trots att han inte ens vet hur jätten kommer att reagera när han vaknar upp. Mod är alltså inte att vara orädd – utan att vara rädd men ändå göra sådant man måste.

På andra sidan står agenten Manley som vill utplåna jätten. I Manleys värld är allt och alla som inte uppenbart är med honom ett hot. Han känner sig bara trygg om han kan dela upp världen i vi och dom. Men vad är det egentligen han är så rädd för? Hans syn på världen är statiskt fixerad för att hålla ihop en stark bild av sig själv, allt som är annorlunda är hotfullt. Barnet Hogarth förhåller sig mer flexibelt och har både vilja och förmåga att omdefiniera bilden av sig själv beroende på vem han möter och i vilken situation han befinner sig. Mod kan alltså också vara att våga möta det annorlunda och okända utan förutfattade meningar eller krav på ett garanterat övertag.

★ Är en sådan öppenhet något som går förlorad ju äldre man blir, eller kan man bevara sin öppenhet och nyfikenhet genom livet? Vad krävs av en för att göra det?

Jätten är programmerad att bara använda våld i försvar, men då har han å andra sidan en enorm förstörel-

sepotential. I scenen med den dödade hjorten konstaterade Hogarth att det är fel att döda.

★ Men var går gränsen mellan att avvärja faran för det egna livet, eller det man försvarar, och att använda mer våld än nöden kräver? Finns det överhuvudtaget något som berättigar en att använda våld? Och exakt vad är våld? Måste det utövas fysiskt för att kunna kallas våld, eller är förbud och hot också ett slags våld?

Film och bok

Filmens *Järnjätten* är löst baserad på en kortroman av Ted Hughes "Järnmannen" från 1968. Vid filmatiseringen har man förhållit sig mycket fritt i förhållande till den litterära förlagan.

Scenerna där den trasiga jättens olika kroppsdelar reparerar sig själva, pojken Hogarth och den gigantiske men i grunden fredlige järnmannen är det enda vi direkt kan känna igen från boken. Vad har t ex hänt inom högteknologisk forskning och artificiell intelligens sedan boken skrevs, som kan ha inspirerat filmare och manusförfattare till att fördjupa sig i frågan om icke-organiska mekanismer eventuella "sjäsliga" dimensioner?

★ Boken har inte heller en uppenbar identifikationspunkt i pojken Hogarth, även om han finns med. Vad kan det finnas för problem med filmatiseringar där publiken saknar ett sådant fokus?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Manus: Tim McCanlies Baserad på boken "Järnmannen" av Ted Hughes

Regi: Brad Bird

Klippning: Darren T. Holmes

Chefanimator: Tony Fucile

Originalmusik: Michael Kamen

Svensk regi & översättning: Mikael Roupé

RÖSTER

Hogarth Hughes – Leo Hallerstam

Järnjätten – Adam Fietz

Dean – Mikael Roupé

Kent Mansley – Johan Hedenberg

TEKNISKA UPPGIFTER

Originaltitel: The Iron Giant

Längd: 86 min.

Format: Cinemascope

Ljud: Dolby SRD/DTS/SDDS

Censur: Från 7 år

DISTRIBUTION

Warner Bros Box 5612, 114 86 Stockholm, tel 08-762 17 00, fax 08-10 38 50

